

CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ

SEKRETARIAT 629 - 35 - 69, 628 - 37 - 04 UL. ŻURAWIA 4A, SKR. PT.24
ZESPÓŁ REALIZACJI 00 - 503 W A R S Z A W A
BADAŃ 621 - 07 - 57, 628 - 90 - 17 TELEFAX 629 - 40 - 89
INTERNET: <http://www.cbos.pl> E-mail: sekretariat@cbos.pl

BS/156/132/95

MODEL SYSTEMU EMERYTALNEGO, WYNIKAJĄCY Z OCZEKIWAŃ POLAKÓW

KOMUNIKAT Z BADAŃ

WARSZAWA, SIERPIEŃ '95

PRZEDRUK MATERIAŁÓW CBOS W CAŁOŚCI LUB W CZĘŚCI ORAZ WYKORZYSTANIE DANYCH EMPIRYCZNYCH
JEST DOZWOLONE WYŁĄCZNIE Z PODANIEM ŹRÓDŁA

W lipcu br. CBOS przeprowadził badanie poświęcone społecznemu postrzeganiu istniejącego systemu emerytalno-rentowego oraz postulatów pod jego adresem¹. Jest to jedna z dziedzin, które z największym trudem poddają się zmianom i reformom, a równocześnie najbardziej ich potrzebują. Opór przed zmianami wynika z obawy, że będą one niekorzystne - dotkną grupy najsłabsze, niezdolne poradzić sobie bez państwowej ochrony i opieki.

Okazuje się tymczasem, że większość Polaków negatywnie ocenia system emerytalny funkcjonujący obecnie w naszym kraju. Powszechne jest też przekonanie, że wymaga on zmian.

		CBOS
<i>Jak Pan(i) ocenia obecny system emerytalny w Polsce? Czy uważa Pan(i), że jest on:</i>		
◆ zdecydowanie dobry i nie wymaga zmian	1%	} 10%
◆ raczej dobry	9%	
◆ raczej zły	28%	} 61%
◆ zdecydowanie zły i potrzebne są zasadnicze zmiany	33%	
◆ nie znam zasad systemu emerytalnego	22%	
Trudno powiedzieć	6%	

¹ Badanie „Reforma ubezpieczeń społecznych” przeprowadzono w dniach 14-20 lipca ‘95 na 1141-osobowej reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców Polski jako pierwszy pomiar badania panelowego realizowanego w związku ze społeczną konsultacją projektu reformy ubezpieczeń społecznych i finansowanego ze środków Programu PHARE SPREAD.

Jedynie co dziesiąty ankietowany uważa, że zmiany są niepotrzebne. Wyraźnie ponad połowa respondentów jest przeciwnego zdania. Skłonnością do akceptacji obecnych reguł wyróżniają się osoby w starszym wieku, rolnicy i emeryci (choć także w tych grupach nie jest to opinia dominująca). Możliwe, że te zachowawcze postawy wynikają z lęku, obawy przed zmianami, zmierzającymi do wprowadzenia pewnych elementów wolnego rynku do systemu ubezpieczeń społecznych czy po prostu wycofania się państwa z pewnych zobowiązań na rzecz grup najsłabszych ekonomicznie. Szczególnie proreformatorsko zorientowane są osoby, które w przypadku braku zmian musiałyby dźwigać na swoich barkach ciężar niewydolnego systemu - te mianowicie, którzy przejdą na emeryturę za 20-30 lat. Ludzie ci mają zapewne najwięcej do zyskania: jeśli system zmieni się, to mogą mieć nadzieję, że w pełni z tego skorzystają, nie będąc jednocześnie narażonymi na niedogodności „okresu przejściowego” w takim stopniu jak obecni emeryci lub ci, którzy staną się nimi za kilka lat.

Dominująca w społeczeństwie diagnoza obecnej sytuacji sprzyja niewątpliwie wprowadzaniu reform. Do wyjaśnienia pozostaje jednak kwestia, jakie zarzuty pod adresem systemu emerytalnego kryją się pod tą negatywną diagnozą i - co za tym idzie - jakich zmian oczekują badani.

W ankiecie znalazło się kilka pytań dotyczących preferencji ankietowanych, które odnosiły się do pewnych konkretnych elementów systemu ubezpieczeniowego. Analiza odpowiedzi na te pytania pozwoli na wyciągnięcie bardziej ogólnych wniosków w kwestii zmian i rozwiązań, jakich oczekują, oraz takich, które uznałyby za niepożądane.

Komu należy się emerytura?

W projekcie nowego systemu emerytalnego zakłada się wprowadzenie powszechnej renty państwowej, która przysługiwałaby każdemu, kto osiągnął wiek emerytalny. Pytanie o to, **komu** należy wypłacać świadczenia, odnosi się bezpośrednio do tej właśnie propozycji. Wydaje się, że w myśleniu nad tym zagadnieniem dużą rolę odgrywają argumenty "sprawiedliwościowe": przeważa opinia, że emerytury należą się jedynie osobom, które

pracowały i płaciły składki. Tylko jedna trzecia badanych zaakceptowałaby wypłacanie niewielkich świadczeń tym, którzy nie ponieśli wcześniej żadnych obciążeń na rzecz systemu ubezpieczeniowego.

	CBOS
◆ Każdy, kto osiągnął wiek emerytalny, nawet jeśli nie pracował i nie płacił składek, powinien mieć zapewnione niewielkie świadczenie emerytalne	33%
◆ Świadczenie emerytalne powinni otrzymywać tylko ci, którzy pracowali i płacili składki	62%
Trudno powiedzieć	5%

Wynikałoby z tego, że większości respondentów bliska jest perspektywa **uczestnictwa w systemie ubezpieczeniowym**, chętnie wiążą emeryturę z płaconą składką. Emerytura nie byłaby więc w tym ujęciu bliżej niesprecyzowanym zobowiązaniem **państwa** wobec **obywateli**, lecz raczej formą **indywidualnego** zapewnienia sobie przyszłości lub rezultatem wzajemnej pomocy pracujących (czyli ubezpieczonych). Preferencje wyrażone w odpowiedziach na to pytanie moglibyśmy więc interpretować jako opcję na rzecz uczynienia systemu w większym stopniu ubezpieczeniowym niż zaopatrzeniowym.

Ani wiek respondentów, ani poziom uzyskiwanych przez nich dochodów nie wpływają w istotny sposób na te preferencje. Najsilniej różnicujące okazały się w tym przypadku pewne elementy statusu społeczno-zawodowego: ponadprzeciętną akceptacją postulatu wypłacania wszystkim obywatelom renty socjalnej wyróżniają się bezrobotni (40%) oraz gospodynie domowe (62%) - a więc grupy, które z pewnością byłyby beneficjentami tego rozwiązania. Najpowszechniejszą akceptację opcji proubezpieczeniowej odnotowujemy wśród rolników (72%), prywatnych przedsiębiorców (69%) oraz osób zatrudnionych w sektorze państwowym (71%). Zakładając, że pojmowanie ubezpieczenia w kategoriach indywidualnych oznacza gotowość do przyjęcia pełnej odpowiedzialności za własną przyszłość, należałoby wyciągnąć wniosek, że właśnie te grupy w największym stopniu skłonne są przyjąć taką odpowiedzialność. Teza ta wydaje się wszakże budzić szczególne wątpliwości w odniesieniu

do rolników, którzy w istniejącym obecnie systemie jedynie w niewielkim stopniu pokrywają koszty wypłacanych im świadczeń emerytalnych. Jeśli wyrażone przez nich preferencje traktowalibyśmy jako postulat zmiany polegającej na ściślejszym powiązaniu świadczeń ze składkami, to zmiana ta byłaby dla tej grupy raczej niekorzystna. Być może więc w tym przypadku mamy raczej do czynienia z akceptacją ogólnej zasady niż świadomie przyjętą gotowością poniesienia jej konsekwencji.

Warunki udzielania państwowej pomocy

Omówione dotychczas wyniki wskazują, że badani dość jednoznacznie opowiadają się przeciwko obciążaniu pracujących kosztami wypłacania świadczeń tym osobom, które z rozmaitych względów nie uczestniczą w systemie ubezpieczeniowym. Ważne jest tymczasem, w jaki sposób zdefiniujemy słowo "koszty", zwłaszcza zaś - czy ponoszą je ubezpieczeni czy budżet państwa. Gdy nieco zmienimy treść i kontekst pytania, ów swoisty indywidualizm w pojmowaniu kwestii zabezpieczenia emerytalnego ustępuje miejsca akceptacji rozwiązań etatystycznych. Respondenci w przeważającej części stwierdzili, że ważniejszy jest dla nich interes osób w wieku bezpośrednio przedemerytalnym niż ogólnie pojęty interes pozostałej części podatników.

	CBOS
◆ Jeśli starsza osoba traci pracę z powodu likwidacji zakładu, to powinna mieć możliwość otrzymania wcześniejszej emerytury - nawet jeśli prowadziłoby to do zwiększenia podatków	78%
◆ Starsze osoby tracące pracę w wyniku likwidacji zakładów nie powinny mieć możliwości przechodzenia na wcześniejsze emerytury, ponieważ płaciliby za to wszyscy ze swoich podatków; wystarczy, że otrzymają zasiłki	15%
Trudno powiedzieć	6%

Ankietowani niemal bez wahania skłonni są więc obciążyć podatników kosztami wypłacania wcześniejszych emerytur. Jednomyślność, z jaką akceptują to rozwiązanie, znika

jednak, gdy z kontekstu pytania usuniemy element "zamykania zakładów pracy", a stawką będzie ochrona interesów ludzi, którzy już są na emeryturze. Wprawdzie blisko połowa badanych opowiada się za wzrostem emerytur kosztem wzrostu obciążeń podatkowych, lecz niemal jedna trzecia jest przeciwnego zdania: nie należy podwyższać emerytur, jeśli nie ma na to pieniędzy, pochodzących ze składek ZUS.

	CBOS
◆ Emerytury nie mogą wzrosnąć, jeśli nie ma na to pieniędzy pochodzących ze składek na ZUS	30%
◆ Jeśli brakuje pieniędzy ze składek na ZUS, to wzrost emerytur powinien być finansowany z podwyższania podatków	46%
Trudno powiedzieć	24%

Podwyższanie podatków w celu zwiększania emerytur jest więc raczej akceptowane, ale nie można tu już mówić o jednomyślności. Wzrost obciążeń podatkowych dla wielu ludzi stanowi argument przeciwko zwiększaniu wysokości emerytur. Skłonność do przyjmowania takiej opcji wydaje się tym większa, im bardziej odległą i abstrakcyjną perspektywę stanowi emerytura, a równocześnie - w im większym stopniu dotkliwy byłby wzrost podatków. Częściej niż inni przeciwko ich zwiększaniu opowiadają się osoby młodsze (zwłaszcza w wieku 25-35 lat), członkowie kadr kierowniczych, inteligencja, urzędnicy, prywatni przedsiębiorcy i pracownicy sektora prywatnego. Natomiast finansowanie wzrostu emerytur z budżetu państwa częściej od innych akceptują - co jest zaskakujące - osoby o relatywnie wysokich dochodach, respondenci deklarujący lewicowy światopogląd, dobrze oceniający obecny kierunek rozwoju sytuacji w kraju, nade wszystko zaś - ci badani, którym do emerytury pozostało mniej niż 9 lat.

Kolejne dwa pytania stanowią rozwinięcie omawianego problemu, odnoszą się też w sposób mniej lub bardziej bezpośredni do propozycji powszechnej renty państwowej jako podstawowego składnika świadczenia emerytalnego. Większość badanych uważa, że "osoby, które nie posiadają środków utrzymania na skutek własnego zaniedbania czy braku przezorności, powinny otrzymywać zasiłki z pomocy społecznej, a nie z funduszu

emerytalnego". Nie jest przy tym wcale oczywiste, iż każdemu należy się pomoc w takiej sytuacji. Zdania na ten temat są równo podzielone.

	CBOS
◆ Każdy, kto nie posiada środków do życia, powinien otrzymywać stałą rentę państwową (pomoc finansową) z funduszu emerytalnego, umożliwiającą mu zaspokojenie podstawowych potrzeb	22%
◆ Osoby, które nie posiadają środków do życia na skutek własnego zaniedbania czy braku przezorności, powinny otrzymywać zasiłki z pomocy społecznej, a nie z funduszu emerytalnego	72%
Trudno powiedzieć	6%
◆ Każdy, kto nie posiada środków do życia, powinien otrzymywać z pomocy społecznej stałą pomoc finansową	45%
◆ Osoby nie mające środków do życia nie powinny otrzymywać z pomocy społecznej pieniędzy, lecz tylko pomoc rzeczową (ubranie, bony żywnościowe itd.)	45%
Trudno powiedzieć	10%

Odpowiedź na pierwsze pytanie bardzo dobrze ilustruje różnicę, z jaką traktujemy pieniądze pochodzące z podatków oraz ze składek emerytalnych. Respondenci nie są skłonni do świadczeń na rzecz osób nie będących uczestnikami systemu emerytalnego. Pieniądze pochodzące ze składek powinny wracać w postaci emerytur do osób, które je płaciły. Badani z dużą jednomyślnością wybierali wariant drugi, zakładający wypłacanie zasiłków z pomocy społecznej osobom, które z różnych powodów znalazły się poza systemem emerytalnym. Wątpliwości budzi jednak nie tylko idea obciążania ubezpieczonych kosztami wypłacania świadczeń osobom, które nie płaciły składek, ale także sam postulat finansowego wspierania takich osób. Być może przyczyną silnej kontrowersji, wyrażonej w odpowiedziach na drugie z przytoczonych pytań, jest dość rozpowszechnione przekonanie o istnieniu w Polsce dużej grupy ludzi, którzy nie chcą pracować, lecz jedynie poszukują kolejnych możliwości korzystania z opiekuńczości państwa. Argument konieczności zapewnienia każdemu środków utrzymania wydaje się w tym przypadku niewystarczający. Wielu badanych skłonnych byłoby

zastąpić w takich przypadkach pomoc finansową wydawaniem produktów żywnościowych oraz innych form pomocy rzeczowej.

Rezultat ten może stanowić zaskoczenie, zważywszy na dość szeroko rozpowszechniony wizerunek polskiego społeczeństwa jako silnie zorientowanego na pewne formy opiekuńczości państwa wobec obywateli.

Jak obliczać emeryturę?

W kwestii zasad obliczania wysokości emerytur respondenci wybierają raczej warianty **mniej niż bardziej egalitarne**, preferują ściślejsze uzależnienie świadczeń od wysokości i czasu opłacania składek. Niespełna jedna czwarta badanych opowiada się za "mniej więcej równymi" emeryturami, a niemal trzy czwarte postuluje zróżnicowanie ich w zależności od wysokości uprzednich zarobków i lat pracy. Pojmowanie emerytury w kategoriach ubezpieczenia i wynikająca stąd gotowość do przyjęcia większej niż dotychczas odpowiedzialności za własną przyszłość wydają się więc elementami tego samego, spójnego i konsekwentnego myślenia.

	CBOS
◆ Emerytury powinny być różnej wysokości, zależnie od wysokości uprzednich zarobków i lat pracy	74%
◆ Emerytury powinny być mniej więcej równe, niezależnie od wysokości uprzednich zarobków i lat pracy	22%
Trudno powiedzieć	4%

Zdaniem większości badanych, jeśli ktoś po osiągnięciu wieku emerytalnego nadal pracuje, należałoby uwzględnić dodatkową usługę lat pracy przy obliczaniu wysokości jego emerytury.

	CBOS
◆ Jeśli ktoś pracuje dłużej niż wymagany do emerytury okres pracy, to jego emerytura powinna wzrastać proporcjonalnie do dodatkowej wysługi lat pracy	63%
◆ Przedłużanie okresu pracy poza określoną granicę (np. 40 lat pracy uprawniających do emerytury) nie powinno wpływać na wysokość emerytury	31%
Trudno powiedzieć	6%

Na pytanie o dopuszczalne różnice w wysokości emerytur jedynie 14% badanych stwierdziło, że "powinny one być mniej więcej równe". Jedna czwarta respondentów gotowa jest zaakceptować model, w którym nie byłoby górnego ograniczenia wysokości emerytur. Pozostali preferują raczej mniejsze (2-3-krotne) niż większe (4-5-krotne) różnice.

Opinie w kwestii przywilejów branżowych wydają się w znacznej mierze zgodne z ogólnie przyjmowaną przez badanych opcją na rzecz powiązania wysokości świadczeń z wysokością składek. Większość respondentów uważa, że ci, którzy z racji wykonywanego zawodu mają prawo do wcześniejszej emerytury, nie powinni z tego powodu płacić wyższych składek emerytalnych. Jeśli jednak przywilej branżowy miałby polegać na możliwości otrzymania **wyższej** emerytury, wówczas przeważa pogląd, że należy płacić wyższą składkę (tu jednak mamy do czynienia z silną kontrowersją).

	CBOS
◆ Jeżeli ktoś pracuje w zawodzie, gdzie można wcześniej przejść na emeryturę, np. ze względu na trudne warunki albo charakter pracy, i chce z tego skorzystać, to powinien płacić wyższe składki emerytalne	27%
◆ Jeżeli ktoś pracuje w zawodzie, gdzie można wcześniej przejść na emeryturę i chce z tego skorzystać, to wystarczy, aby płacił takie same składki, jakie płacą ludzie w innych zawodach	62%
Trudno powiedzieć	11%
◆ Jeżeli ktoś wykonuje zawód, który uprawnia do wyższej emerytury, to powinien płacić odpowiednio wyższe składki na ubezpieczenie emerytalne	49%
◆ Składki na emeryturę (ubezpieczenie) powinny być podobne we wszystkich zawodach, choćby emerytury były w niektórych zawodach wyższe	40%
Trudno powiedzieć	11%

Mając do wyboru przeznaczenie ewentualnej nadwyżki budżetowej na dofinansowanie emerytur pracowniczych, emerytur rolniczych lub rent inwalidzkich, respondenci najczęściej (25%) opowiadali się za pierwszą możliwością. 15% ankietowanych skłonnych byłoby dofinansować renty, a 13% - emerytury rolnicze. Preferencje te wynikają zapewne z tego, iż emerytury pracownicze dotyczą stosunkowo najliczniejszej grupy osób. Jeszcze większa (36%) okazała się wszakże grupa respondentów, którzy wybrali czwarte rozwiązanie, polegające na przeznaczeniu dodatkowych środków na coś innego niż renty i emerytury. Osoby te proszone o sprecyzowanie, jakie dziedziny wymagają ich zdaniem pilniejszego wsparcia, najczęściej wymieniały:

- √ oświatę (89%),
- √ służbę zdrowia (28%),
- √ walkę z bezrobociem (14%),
- √ dofinansowanie policji (11%),
- √ opiekę społeczną (9%).

Ranga problemu emerytur jest więc w przekonaniu respondentów wysoka, istnieją wszakże inne, co najmniej równie istotne, zagadnienia wymagające także pilnego rozwiązania - przede wszystkim oświata.

Emeryci a rynek pracy

Kwestia możliwości podejmowania pracy przez emerytów i otrzymywania za nią wynagrodzenia budzi silne kontrowersje i polaryzuje opinie badanych. Połowa ankietowanych sądzi, że emeryci nie powinni pracować, ponieważ w ten sposób odbierają pracę młodym ludziom, niewiele mniej liczna grupa wyraża przeciwstawny pogląd. Zdaniem połowy respondentów, podjęcie pracy przez emeryta powinno powodować ograniczenie wypłacania świadczeń, ponad dwie piąte badanych uważa zaś, że emeryci powinni mieć prawo do równoczesnego otrzymywania emerytury i wynagrodzenia za pracę.

	CBOS
◆ Emeryci nie powinni dodatkowo pracować, ponieważ w ten sposób odbierają miejsca pracy młodym i powiększa się bezrobocie	51%
◆ Emeryci, którzy chcą pracować dodatkowo, powinni mieć do tego prawo	45%
Trudno powiedzieć	4%
◆ Emeryci powinni mieć prawo równoczesnego otrzymywania pełnej emerytury i wynagrodzenia za pracę	43%
◆ W chwili podjęcia dodatkowej pracy przez emeryta emerytura powinna być odpowiednio zmniejszona	50%
Trudno powiedzieć	7%

Wydaje się, że kontrowersyjność rozwiązań dotyczących podejmowania pracy przez emerytów wynika przede wszystkim z faktu, że w grę wchodzi problem bezrobocia, miejsc pracy. Postrzeganie relacji między emerytami i pracującymi w kategoriach konfliktu jest bliskie wielu ludziom.

Wiek emerytalny kobiet i mężczyzn

Obowiązująca obecnie zasada, iż kobiety przechodzą na emeryturę wcześniej niż mężczyźni, nie budzi protestów. Akceptuje ją 86% respondentów. Przeważająca większość badanych (71%) odrzuca także przyjmowaną w krajach Unii Europejskiej zasadę zrównania wieku emerytalnego kobiet i mężczyzn, wynikającego z ogólnie przyjmowanego postulatu równości wobec prawa. Nawet dość kusząca propozycja, aby wprowadzenie takiego rozwiązania wiązało się ze wzrostem emerytur dla wszystkich, zyskała jedynie 13% zwolenników.

Największa grupa respondentów (51%) postuluje, aby mężczyźni szli na emeryturę w wieku 60 lat - a więc o 5 lat wcześniej niż obecnie (w odniesieniu do większości pracowników). Jedynie 14% badanych akceptuje stan obecny, a niemal jedna trzecia pragnęłaby, aby wiek emerytalny mężczyzn wynosił 55 lat. W przypadku kobiet obecne rozwiązanie, polegające na przechodzeniu na emeryturę w wieku 60 lat, jest zadowolające dla 13% respondentów, a 82% postuluje obniżenie tej granicy do 55 lat. O ile więc fakt

zróznicowania wieku emerytalnego kobiet i mężczyzn nie budzi wątpliwości, o tyle większość badanych z radością przyjąłaby jego proporcjonalne obniżenie o 5 lat lub nawet (w przypadku mężczyzn) 10 lat.

Kwestia emerytur rolniczych

W świetle deklarowanej wcześniej niechęci do idei obciążania podatników kosztami ubezpieczenia osób, które z różnych względów nie są uczestnikami systemu ubezpieczeniowego, nie płacą składek na równi z innymi, stosunek badanych do problemu emerytur rolniczych nie jest zaskakujący. Jedynie nieliczne osoby (6%) nie akceptują propozycji, aby budżet państwa finansował je w stopniu większym niż 60%. Udział podatników w finansowaniu mniej więcej połowy kosztów ubezpieczeń rolniczych dopuszcza 15% respondentów, a 17% badanych uważa, że udział ten powinien wynosić od 21% do 40%. Za wydatkowaniem na ten cel z budżetu państwa kwot nie przekraczających 20% kosztów ubezpieczeń rolniczych opowiedziało się 23% ankietowanych, co dziesiąty zaś uważa, że państwo w ogóle nie powinno partycypować w kosztach ubezpieczenia społecznego rolników. W sumie można stwierdzić, iż wyraźna większość badanych opowiada się za modelem, w którym budżet państwa nie będzie pokrywał **więcej niż połowy** kosztów ubezpieczeń rolniczych.

Podobnie jak w przypadku ubezpieczeń pracowniczych, również w kwestii emerytur dla rolników respondenci wybierają warianty mniej egalitarne, których konsekwencją jest większe zróznicowanie wysokości składek i wypłacanych świadczeń. Opcję taką *explicite* deklaruje 73% ankietowanych uważających, że rolnicy powinni płacić składki tym wyższe, im wyższe osiągają dochody, świadczenia zaś powinny być tym wyższe, im wyższe składki. Jedynie 17% badanych godzi się na wariant, w którym wszyscy rolnicy otrzymywaliby jednakowej wysokości emeryturę, gwarantowaną przez budżet państwa, niezależnie od wysokości dochodów i płaconych składek.

Wynika z tego, że powszechny system ubezpieczeniowy, obowiązujący osoby zatrudnione poza rolnictwem, powinien - zdaniem większości badanych - objąć także rolników (na zasadach co najmniej zbliżonych, jeśli nie jednakowych).

Diagnoza obecnego systemu emerytalnego jest negatywna i wskazuje na silną potrzebę zmian. Pożądany kierunek tych zmian - jak wynika z preferencji ankietowanych - to przede wszystkim uczynienie istniejącego systemu w większym stopniu ubezpieczeniowym - ze wszystkimi tego konsekwencjami: ściślejszym powiązaniem świadczenia z płaconą składką, przyjęciem przez ubezpieczonych odpowiedzialności za materialne zabezpieczenie się na starość. Z tego punktu widzenia propozycja powszechnej renty państwowej budzi kontrowersje. Dla wielu osób zła sytuacja materialna jest niewystarczającym argumentem na rzecz obciążania osób ubezpieczonych kosztami wypłaty świadczeń dla tych, którzy nie płacili składek. Większą aprobatę zyskałoby przeniesienie na opiekę społeczną kosztów utrzymania tej grupy ludzi lub idea świadczeń rzeczowych zamiast pomocy finansowej.

A N E K S

PODZIAŁ NA REGIONY W BADANIACH CBOS

1. Region północny:

09 woj. elbląskie
10 woj. gdańskie
17 woj. koszalińskie
26 woj. olsztyńskie
39 woj. słupskie
41 woj. szczecińskie

2. Region zachodni:

11 woj. gorzowskie
12 woj. jeleniogórskie
20 woj. legnickie
45 woj. wałbrzyskie
47 woj. wrocławskie
49 woj. zielonogórskie

3. Region środkowozachodni:

05 woj. bydgoskie
13 woj. kaliskie
16 woj. konińskie
21 woj. leszczyńskie
29 woj. pilskie
32 woj. poznańskie
44 woj. toruńskie
46 woj. wrocławskie

4. Region środkowy:

01 woj. warszawskie
07 woj. ciechanowskie
24 woj. łódzkie
30 woj. piotrkowskie
31 woj. płockie
34 woj. radomskie
37 woj. sieradzkie
38 woj. skierniewickie

5. Region wschodni:

02 woj. białkopodlaskie
03 woj. białostockie
06 woj. chełmskie
22 woj. lubelskie
23 woj. łomżyńskie
28 woj. ostrołęckie
36 woj. siedleckie
40 woj. suwalskie
48 woj. zamojskie

6. Region południowo-wschodni:

15 woj. kieleckie
18 woj. krakowskie
19 woj. krośnieńskie
25 woj. nowosądeckie
33 woj. przemyskie
35 woj. rzeszowskie
42 woj. tarnobrzeskie
43 woj. tarnowskie

7. Region południowo-zachodni:

04 woj. bielskie
08 woj. częstochowskie
14 woj. katowickie
27 woj. opolskie

Tabela 1. Jak Pan(i) ocenia obecny system emerytalny w Polsce? Czy uważa Pan(i), że: 1 - jest on zdecydowanie dobry i nie wymaga zmian; 2 - jest on raczej dobry; 3 - jest on raczej zły; 4 - jest on zdecydowanie zły i potrzebne są zasadnicze zmiany; 5 - Nie znam zasad obecnego systemu (%)

	1	2	3	4	5	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	1	9	28	33	22	6	1138
Płeć							
Mężczyźni	1	9	27	36	20	6	538
Kobiety	1	9	29	30	25	6	600
Wiek							
do 24 lat	0	4	25	25	42	4	144
25-34	0	8	25	30	34	6	206
35-44	2	6	33	33	19	7	257
45-54	1	9	32	32	17	7	181
55-64	1	10	32	30	17	8	185
65 lat i więcej	3	16	24	30	25	8	190
Miejsce zamieszkania							
Miejs. do 20 tys.	2	11	26	34	23	9	436
od 21 do 100 tys.	1	11	28	33	23	3	212
101-500 tys.	0	4	30	33	19	7	191
501 tys. i więcej mieszk.	0	8	34	46	10	1	157
Region							
Północny	2	7	27	33	21	6	138
Zachodni	2	4	30	38	20	6	170
Środkowozachodni	3	4	30	35	19	5	201
Wschodni	3	13	24	33	20	7	144
Południowo-wschodni	1	12	31	33	23	5	189
Południowo-zachodni	1	10	29	33	21	6	194
Wykształcenie							
Podstawowe	3	10	25	25	27	9	382
Zasadnicze zawodowe	0	7	27	36	29	4	309
Średnie	0	10	29	36	17	4	349
Wysze	0	7	39	46	4	1	98
Grupa społ.-zaw. pracujący							
Kadra kier., inteligencja	0	4	39	50	3	3	74
Prac. umysł. niż. szczebla	1	7	19	47	13	3	146
Pracownicy fiz. - umysł.	0	6	30	33	26	3	128
Robotnicy wykwalifikowani	0	6	18	33	36	1	21
Robotnicy niewykwalifik.	4	5	16	35	33	13	21
Rolnicy	0	16	16	5	27	14	67
Prywatni przedsiębiorcy	0	0	3	5	9	0	7
Bierni zawodowo							
Emeryci	3	11	36	34	11	11	137
Uczniowie i studenci	0	2	8	33	4	2	28
Bezrobotni	1	5	28	33	28	3	96
Gospodynie domowe i inni	1	14	26	15	38	3	70
Pracujący poza rolnictwem							
Sfera budżetowa	2	8	33	40	14	2	109
Sektor państwowy	0	6	33	37	14	10	142
Sektor prywatny	0	2	27	42	24	5	197
Spółdzielczość	0	17	19	44	21	0	24
Dochody na jedną osobę							
poniżej 125 zł	1	7	25	27	32	9	233
125 - 199	1	9	31	25	27	10	157
200 - 324	1	4	37	23	19	4	168
325 i powyżej	1	15	27	40	12	5	231
Ocena własnych war. mater.							
złe	0	5	29	34	24	7	404
średnie	2	12	27	30	23	6	496
Dobre	1	11	30	36	17	5	235
Udział w prakt. religijnych							
Kilka razy w tygodniu	1	9	21	36	27	6	69
Raz w tygodniu	1	11	29	30	23	6	69
Kilka razy w roku	1	6	32	35	20	6	88
W ogóle nie uczestniczy	1	8	20	44	21	6	115
Poglądy polityczne							
Lewica	2	14	34	29	15	6	198
Centrum	0	7	30	40	18	5	333
Prawica	2	8	32	21	35	12	362
Trudno powiedzieć	2	8	32	21	35	12	362
Ocena kier. rozwoju syt. w kraju							
Dobry kierunek	2	14	29	32	19	5	293
zły kierunek	1	6	28	33	22	5	233
Trudno powiedzieć	1	10	29	23	27	11	262
Stosunek do rządu							
Zwolennicy rządu	1	14	31	31	18	6	276
Przeciwnicy rządu	1	8	29	41	16	5	256
Obojętni wobec rządu	1	7	27	30	28	6	426
Ile czasu pozostało do emerytury							
9 lat i mniej	0	12	28	35	17	7	93
10 - 19 lat	1	8	34	35	17	1	157
20 - 29 lat	1	7	31	35	17	1	157
30 lat i więcej	0	7	29	35	27	4	122
Obawa przed utratą pracy							
Obawiający się utraty pracy	0	5	34	34	20	6	236
Nie obawiający się	1	7	23	43	20	6	277

Tabela 2. Z poniższych par stwierdzeń dotyczących ubezpieczeń społecznych proszę wybrać te, które najlepiej odpowiadają Panu(i) poglądom. 1 - Każdy, kto osiągnął wiek emerytalny, nawet jeśli nie pracował i nie płacił składek, powinien mieć zapewnione niewielkie świadczenie emerytalne.
2 - Świadczenie emerytalne powinni otrzymywać tylko ci, którzy pracowali i płacili składki

	1	2	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	33	62	5	1141
Płeć				
Mężczyźni	30	57	3	539
Kobiety	6	5		601
Wiek				
20-24 lat	1	2	1	14
25-34 lat	1	2	1	14
35-44 lat	1	2	1	14
45-54 lat	1	2	1	14
55 lat i więcej	1	2	1	14
Miejsce zamieszkania				
Wies	1	1	1	4
Miejsce do 20 tys.	1	1	1	4
do 100 tys.	1	1	1	4
101-500 tys.	1	1	1	4
501 tys. i więcej mieszk.	1	1	1	4
Region				
Północny	1	1	1	4
Zachodni	1	1	1	4
Wschodni	1	1	1	4
Południowo-wschodni	1	1	1	4
Południowo-zachodni	1	1	1	4
Wyszkolenie				
Podstawowe	1	1	1	4
Zasadnicze zawodowe	1	1	1	4
Inne	1	1	1	4
Wyższe	1	1	1	4
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier. inteligencja	1	1	1	4
Prac. umysł. i fiz. szczebia	1	1	1	4
Pracownicy fiz. i umysł.	1	1	1	4
Robotnicy wykwalifikowani	1	1	1	4
Robotnicy niewykwalifik.	1	1	1	4
Rolnicy	1	1	1	4
Prywatni przedsiębiorcy	1	1	1	4
Bierni zawodowo				
renciści	1	1	1	4
emeryci	1	1	1	4
uczniowie i studenci	1	1	1	4
bezrobotni	1	1	1	4
Gospodynie domowe i inni	1	1	1	4
Pracujący poza rolnictwem				
sektor budżetowy	1	1	1	4
sektor państwowy	1	1	1	4
sektor prywatny	1	1	1	4
społdzielczość	1	1	1	4
Dochody na jedną osobę				
poniżej 155 zł	1	1	1	4
155 - 200	1	1	1	4
200 - 274	1	1	1	4
275 - 324	1	1	1	4
325 i powyżej	1	1	1	4
Ocena własnych war. mater.				
złe	1	1	1	4
średnie	1	1	1	4
dobre	1	1	1	4
Udział w prakt. religijnych				
kilka razy w tygodniu	1	1	1	4
raz w tygodniu	1	1	1	4
kilka razy w roku	1	1	1	4
w ogóle nie uczestniczy	1	1	1	4
Poglądy polityczne				
lewica	1	1	1	4
centrum	1	1	1	4
prawica	1	1	1	4
trudno powiedzieć	1	1	1	4
Ocena kier. rozwoju syt. w kraju				
dobry kierunek	1	1	1	4
zły kierunek	1	1	1	4
trudno powiedzieć	1	1	1	4
Stosunek do rządu				
zwolennicy rządu	1	1	1	4
przeciwnicy rządu	1	1	1	4
obojętni wobec rządu	1	1	1	4
Ile czasu pozostało do emerytury				
9 lat i mniej	1	1	1	4
10 - 29 lat	1	1	1	4
30 lat i więcej	1	1	1	4
Obawa przed utratą pracy				
obawiający się utraty pracy	1	1	1	4
nie obawiający się	1	1	1	4

Tabela 3. Z poniższych par stwierdzeń dotyczących ubezpieczeń społecznych proszę wybrać te, które najlepiej odpowiadają Pana(i) poglądom. 1 - Emerytury nie mogą wzrosnąć, jeśli nie ma na to pieniędzy pochodzących ze składek na ZUS; 2 - Jeśli brakuje pieniędzy ze składek na ZUS, to wzrost emerytur powinien być finansowany z podwyższenia podatków (%)

	1	2	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	30	46	24	1138
Płeć				
Mężczyźni	36	44	21	536
Kobiety	26	48	26	601
Wiek				
do 24 lat	16	4	20	144
25 - 34 lat	16	10	20	130
35 - 44 lat	16	10	20	130
45 - 54 lat	16	10	20	130
55 - 64 lat	16	10	20	130
65 lat i więcej	16	10	20	130
Miejsce zamieszkania				
Wies	30	4	26	437
Miasto do 20 tys.	30	4	26	437
od 20 do 100 tys.	30	4	26	437
101 - 500 tys.	30	4	26	437
501 tys. i więcej mieszk.	30	4	26	437
Region				
Północny	37	4	16	137
Zachodni	37	4	16	137
Środkowo-zachodni	37	4	16	137
Wschodni	37	4	16	137
Południowo-wschodni	37	4	16	137
Południowo-zachodni	37	4	16	137
Wykształcenie				
Podstawowe	30	4	26	437
Zasadnicze zawodowe	30	4	26	437
Średnie	30	4	26	437
Wyższe	30	4	26	437
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier. inteligencja	30	4	19	74
Prac. umysł. niż. szczebla	30	4	11	63
Pracownicy fiz. - umysł.	30	4	11	63
Robotnicy wykwalifikowani	30	4	11	63
Robotnicy niewykwalifik.	30	4	11	63
Rolnicy	30	4	11	63
Prywatni przedsiębiorcy	30	4	11	63
Bierni zawodowo				
renciści	19	50	31	137
emeryci	19	50	31	137
uczniowie i studenci	19	50	31	137
bezrobotni	19	50	31	137
gospodarstwa domowe i inni	19	50	31	137
Pracujący poza rolnictwem				
w sektorze budżetowym	31	47	22	110
w sektorze prywatnym	31	47	22	110
w spółdzielczości	31	47	22	110
Dochody na jedną osobę				
poniżej 125 zł	34	4	23	33
125 - 174	34	4	23	33
175 - 224	34	4	23	33
225 - 274	34	4	23	33
275 i powyżej	34	4	23	33
Ocena własnych war. mater.				
złe	39	43	28	402
średnie	39	43	28	402
dobre	39	43	28	402
Udział w prakt. religijnych				
kilka razy w tygodniu	39	4	33	66
kilka razy w roku	39	4	33	66
w ogóle nie uczestniczy	39	4	33	66
Poglądy polityczne				
lewica	39	52	16	199
centrum	39	52	16	199
prawica	39	52	16	199
trudno powiedzieć	39	52	16	199
Ocena kier. rozwoju syt. w kraju				
Dobrej kierunku	39	5	12	94
zły kierunek	39	5	12	94
trudno powiedzieć	39	5	12	94
Stosunek do rządu				
zwolennicy rządu	39	50	22	276
przeciwnicy rządu	39	50	22	276
obojętni wobec rządu	39	50	22	276
Ile czasu pozostało do emerytury				
9 lat i mniej	39	5	18	99
10 - 19 lat	39	5	18	99
20 - 29 lat	39	5	18	99
30 lat i więcej	39	5	18	99
Obawa przed utratą pracy				
Obawiający się utraty pracy	39	43	21	237
Nie obawiający się	39	43	21	237